

PROLEGOMENA

Lectori salutem

PRESTUP, KAZNA I DRŽAVNA REAKCIJA: NULLA POENA SINE CULPA

*True ignorance is not the absence of knowledge,
but the refusal to acquire it.¹*

Karl Popper

U hrestomatiji koja je pred vama, dragi čitaоче, raspravlja se o problemima kriminala, prestupa i kažnjavanja, kao i državne reakcije na kriminal u normativnoj i socijalnoj sferi i krivičnom zakonodavstvu *de lege lata et de lege ferenda*.

Žudnja za moći koja često determiniše involviranost u kriminal i nasilje je iracionalna strast koju nije tako trivijalno objasniti. Još su Aristotel i veliki grčki tragičari pisali o problemima iracionalnog u čoveku kao što

---

¹ Prava ignorancija nije odsustvo znanja, već odbijanje da se ono prihvati (*Karl Popper*, prev. L.K.)

su to tiranija, dečija odanost, seksualna ljubomora, žudnja za moći, političkom ili ličnom. Ili, kako to precizno kaže Makijaveli (Niccolò Machiavelli) u svom kratkom spisu iz 1502. godine *Del modo tenuto dal duca Valentino nell' ammazzare Vitellozzo Vitelli, Oliverotto da Fermo, etc.*: "Svet je oduvek ispunjen ljudima koji su imali iste strasti". Delo Makijavelija, jednog od najvećih Italijana renesanse i istovremeno jednog od najuticajnih političkih mislilaca ne samo svog već i vremena koje će doći, nastalo je na velikom raskršću istorije kada se odlučno odbacuje srednjovekovno metafizičko učenje i usvajaju empirijski metodi; ono je fascinantno svedočanstvo razlaza između mita i realnosti, vere i skepse. Njegovo najuticajnije delo "Vladalac" (*Il principe*) predstavlja "zlatnu" inspiraciju renesansne političke misli i samo je prividno apoteoza tiranina i kodeks pravila za ubijanje; čitav traktat o vladaocu svodi se na to da se u Italiji pronađe čovek koji će je ujediniti. Svako ko ozbiljno razmišlja o prošlosti i sadašnjosti, kako nas opominje Makijaveli, uvideće da su iste želje i iste strasti oduvek vodile i društvo i pojedince i stoga je lako, pažljivim proučavanjem prošlosti, predvideti šta će se sa visokim stepenom izvesnosti u budućnosti dogoditi nekoj ljudskoj zajednici i, sledstveno, primeniti lekove koje su upotrebljavali naši preci.

U zemlji kontinuiranih političkih turbulencija, tranzicionih procesa komplikovanih posttraumatskim stanjem kao i permanentnim pogoršanjem mentalnog zdravlja stanovništva, ekonomskom krizom, krizom vrednosti i identiteta kao i porastom kriminala i socijalnih devijacija i nekih novih pojava oblika socijalnih aberacija potrebne su stabilnije institucije sistema koje će je efikasnije štititi od pozicije vulnerabilnosti i rizika. Dobro kontrolisane studije kriminala u različitim društvenim i kulturnim sredinama pokazuju da konkretni socijalni, psihološki, ekonomski i politički faktori posebno pogoduju njegovom porastu. Stanja društvenih dezorganizacija karakteriše ne samo raspad neformalnog sistema vrednosti i raspad hijerarhije vrednosti, već i slabljenje formalnog sistema, što smanjuje socijalnu koheziju i normativni sistem i stvara uslove za ekspanziju kriminala. U cilju postizanja makar relativnog stanja psihosocijalnog ekvilibrijuma u Srbiji našeg doba, uticaj naučne misli na kreiranje ideja o stabilnijem, zdravijem i prosperitetnijem društvu kao i analitičkog pogleda na realnost u formiranju funkcionalnih institucija i kreiranju državne

reakcije na kriminal trebalo bi da dobije važniju poziciju od one koju trenutno zauzima.

U inspirativnoj i odlično argumentovanoj uvodnoj raspravi Krivični postupak Srbije: de lege lata et de lege ferenda, autor dr *Vojislav Đurđić*, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu, raspravlja o novom modelu krivičnog postupka uvedenog 2011. godine. Autor smatra da novi krivični postupak predstavlja kompilaciju javnotužilačke istrage, kojom dominira istražno načelo karakteristično za inkvizicioni postupak i adverzijalnog glavnog pretresa, uređenog po uzoru na angloamerički postupak kojim dominira optužno načelo. U cilju da se zakonik učini koherentnim, a postupak efikasnim ali sa neophodnim postulatima pravičnog postupka, pisac kritički analizira nova zakonska rešenja. Na koncepcijskom planu autor kritikuje uređenje javnotužilačke istrage kao formalne faze i strukturalnog elementa opšte forme krivičnog postupka, a osobito izjednačavanje dokaza koje izvede javni tužilac sa sudskim dokazima. Prof. Đurđić smatra apsolutno neprihvatljivim proterivanje istine iz krivičnog postupka i pasivizaciju suda u pogledu dokazne inicijative. Sa stanovišta prava na pravično suđenje, u tekstu je ukazano na nedostatak normativnih pretpostavki za ostvarivanje prava na pristup sudu, prava na tzv. "jednakost oružja" i prava na odbranu, kao i na nedopustivo inferioran položaj okrivljenog na glavnom pretresu u odnosu na protivnu stranku. Autor procenjuje da je apsurdno unošenje u kodeks zakonskih definicija brojnih procesnih ustanova, često pogrešnih ili teorijski suspektnih kao i nekorisnih za akurtnu primenu procesnog prava. Kao instrumenti racionalizacije i modernizacije postupka analizirani su stranački sporazumi sa komentarima koji mogu poslužiti za poboljšanje nekih aspekata zakonske regulative. Analiza koncepcije novog modela postupka, procesnih ustanova i procesnih principa sadrži i konkretne predloge i koncepcijske putokaze za dogradnju krivičnog postupka *de lege ferenda*.

U tekstu Novija praksa apelacione nadležnosti ustavnog suda Bosne i Hercegovine u krivičnim predmetima u kontekstu poštovanja standarda utvrđenih ustavom Bosne i Hercegovine, autora acad. dr *Miodraga N. Simovića*, redovnog profesora Pravnog fakulteta u Banjoj Luci i potpredsjednika Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, dr *Marine M. Simović*, docenta Fakulteta pravnih nauka u Banjoj Luci i dr *Vladimira*

M. Simovića docenta Fakulteta za bezbjednost i zaštitu u Banjoj Luci se razmatra značenje, sadržaj i pravni efekat odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u kontekstu apelacione nadležnosti u krivičnim predmetima u periodu od 2012. do 2014. godine. S obzirom na zahtevnost zakona o krivičnom postupku koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini i njihovu važnost za implementaciju ustavnih normi kao i brojnost apelacija podnesenih Ustavnom sudu BiH, ovaj sud se često suočava velikim teškoćama u ustavnom sudovanju. Razlog, sugerišu autori, leži u faktu da je reč o sistemskim zakonima i da materija krivičnog postupka duboko zadire u ljudska prava. U tom kontekstu, između ostalog, Ustavni sud sprovodi ne samo standardno istraživanje prakse Evropskog suda za ljudska prava, prakse ustavnih sudova drugih država i međunarodnog prava, već primenjuje i naučno-istraživačke metode u obradi predmeta. S druge strane, ohrabruje činjenica da je Ustavni sud BiH do sada u samo jednom slučaju utvrdio povredu Ustava BiH zbog pojedinačne protivustavne odredbe Zakona o krivičnom postupku BiH, odnosno neizvršenja pozitivnih ustavnih obaveza pri normiranju krivičnog postupka, budući da zakonodavac prilikom novele ovog zakona nije ispunio obavezu koje mu nameću Ustav BiH i Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ustavni sud je, pri tome, vodio računa da je Evropski sud za ljudska prava, tumačeći ovu konvenciju, ustanovio i razvio razlikovanje i koncept negativnih i pozitivnih obaveza države. Negativna obaveza je ona kojom se od države zahteva da se uzdrži od mešanja u ljudska prava, a pozitivna - da preduzme određeno činjenje kako bi se osiguralo efikasno uživanje konvencijskih prava.

U delu hrestomatije pod nazivom Socijalnopsihološki aspekt kazni i kažnjavanja za prestupe: *de lege lata* i *de lege ferenda* dr *Zlatko Nikolić*, viši naučni saradnik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, insistira na tome da su kazne i kažnjavanje u civilizaciji oduvek imale socijalni i psihološki aspekt; društveni je težio ka održavanju date društvene zajednice i njenih normi, a psihološki ka zadovoljenju emotivnih i moralnih potreba članova te zajednice. Čovek naime kao društveno i svesno biće ima potrebu da se oseća bezbedno u svojoj sredini, a takav osećaj mu u nekoj ideji potkrepljuju zaprećene kazne za prestupe. Međutim, zadovoljstvo postojećim normama i kaznama za prestup koje ga štite (*de lege*

lata) počinje da se urušava sa pojavom učestalijih prestupa, pa se on, osećajući se ugroženim, zalaže za izmenu tog postojećeg stanja u vidu izmene ili pooštavanja sankcija i mera. Te buduće norme za ograničenje prestupa (*de lege ferenda*) će, naravno, kao i postojeće (*de lege lata*) takođe vremenom trpeti izmene, budući da je zbog dijalektičke zakonitosti u svakoj strukturi (*de lege lata*) sadržan i nukleus budućeg (*de lege ferenda*).

U radu dr *Nataše Mrvić - Petrović*, naučnog savetnika Instituta za uporedno pravo i redovnog profesora Pravnog fakulteta Univerziteta Union u Beogradu, pod naslovom Funkcija mera bezbednosti u savremenom krivičnom pravu, analizirani su istorijski uslovi i ideološki razlozi za nastanak i razvoj mera bezbednosti u nemačkom pravu i u zakonodavstvu Republike Srbije koje prihvata germanski dualistički sistem sankcija. Autorka konstatuje da u savremenim uslovima postoji opasnost od zloupotreba mera bezbednosti ako se neopravdano primenjuju preddeliktno prema potencijalno opasnim počiniocima. *Ad hoc* povećanje broja mera bezbednosti u vidu zabrana u srbijanskom pravu ukazuje na jačanje penalnog pristupa i nepovoljnu tendenciju proširivanja mera socijalne kontrole. Da ne bi došlo do selektivne primene zakona u praksi i kršenja ljudskih prava osuđenih, autorka se zalaže za to da se preispita potreba za postojanjem pojedinih mera bezbednosti (od kojih bi neke mogle biti propisane kao kazne, a druge kao pravne posledice osude). Neophodno je takođe regulisati, izmeniti ili dopuniti pravna pravila koja bi omogućila izvršenje mera bezbednosti.

U tekstu pod naslovom Novo prekršajno zakonodavstvo i položaj maloletnih učinioca prekršaja autora dr *Ivane Stevanović*, naučnog saradnika Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, raspravlja se o maloletničkom zakonodavstvu u Republici Srbiji kao delu jedinstvenog pravnog sistema koje je podložno promenama u cilju unapređenja i radi pružanja adekvatnih odgovora na deliktno ponašanje maloletnika za koje svaka država, u smislu postojanja odgovarajuće reakcije, ima poseban interes. U Republici Srbiji su poslednjih godina intezivirani naponi na reformi sistema s ciljem njegovog daljeg usklađivanju sa novoustanovljenim evropskim standardima, pre svega, sa Preporukom Komiteta ministara Saveta

Evrope državama članicama o evropskim pravilima za maloletne učinioce kojima su izrečene sankcije ili mere i usvojenim Smernicama Komiteta ministara Saveta Evrope o pravosuđu po meri deteta. U Republici Srbiji je od januara 2006. godine u primeni Zakon o maloletnim učinocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, a reforma u oblasti maloletničkog prekršajnog zakonodavstva konačno je uobličena novim Zakonom o prekršajima koji je u primeni od marta 2014. godine. Citirani zakon ukazuje na osnovne elemente usaglašavanja krivičnopravnog i prekršajnog sistema u cilju njihovog uobličavanja u jedinstveni sistem reagovanja u odnosu na deliktno ponašanje maloletnika.

Prof. dr *Zorica Mršević*, naučni savetnik Instituta društvenih nauka u Beogradu u izuzetno inspirativnom i zanimljivom tekstu pod naslovom Nasilje nad ženama u islamskoj kulturi, analizira pojedine oblike nasilja nad ženama u islamskoj kulturi, koji se smatraju vrstom "zaslužene" kazne za "dela" koja se inače u savremeno doba nigde drugde ne smatraju čak ni moralnim prestupom, a kamoli krivičnim delom. Autorka ukazuje na legalnost kažnjavanja od strane porodice ili državnih institucija kaznama koje idu od ograničavanja slobode kretanja, preko telesnog kažnjavanja, sve do oduzimanja života. U tekstu se insistira na tome da kulturne i religiozne razlike ne mogu da budu opravdanje za tako striktnu diskriminaciju i otvoreno i ekstremno nasilje prema ženama kao i da kritika koja dolazi iz drugih kultura nije "kulturni imperijalizam" i univerzalno nametanje zapadnjačkih vrednosti već smisleno zalaganje da elementarna ljudska prava priznata svim ljudima budu priznata i ženama u islamskoj kulturi. U radu se navode slučajevi kažnjavanja žrtava silovanja bičevanjem zbog "vanbračnih seksualnih odnosa", prekidanje i onemogućavanje školovanje devojaka fizičkom silom, zabrana ženama da voze automobile, obaveza nošenja pokrivajuće odeće u javnosti, legalna dozvoljenost ubistva zbog "zaštite" porodične časti devojaka koje ne žele da prihvate ugovoreni brak, smrtna kazna kamenovanjem zbog otvaranja profila na Fejsbuku i slično.

U radu mr *Sretka Jankovića*, sudije Apelacionog suda u Beogradu, pod naslovom Širenje krivične represije kroz krivična dela izvan Krivičnog zakonika, se ukazuje na problem širenja krivičnopravne represije kroz propisivanje krivičnih dela i kazni izvan Krivičnog

zakonika i taksativno citiraju posebni zakoni Republike Srbije koji propisuju krivična dela i kazne. U tekstu se ukazuje i na činjenicu da su kod većeg broja krivičnih dela iz posebnih zakona propisane stroge kazne i ističu loše strane propisivanja krivičnih dela izvan Krivičnog zakonika. Autor komentariše i statističke podatke o krivičnim delima iz posebnih zakona u praksi i zalaže se za prestanak sa dosadašnjom praksom da posebni zakoni propisuju krivična dela i kazne, odnosno da se broj takvih krivičnih dela svede na razumnu meru.

U radu Krivično pravosuđe posle reforme 2009. godine, autor *Gojko Lazarov*, sudija Višeg suda u Šapcu, raspravlja o faktu da sudska praksa pokazuje drastična odstupanja od principa jednobrazne primene zakona. Vrhovni kasacioni sud još uvek nije zauzeo odgovarajuće mesto u sistemu sudova budući da nema nema zakonske nadležnosti koje bi mu obezbedile funkciju vrhovnog suda čija je nadležnost ujednačavanje sudske prakse. Umesto njega, kako obrazlaže autor, znatan deo funkcije vrhovnog suda vrše četiri apelaciona suda, tako da praktično funkcioniše pet vrhovnih sudova umesto jednog vrhovnog suda i jednog apelacionog suda.

U tekstu pod naslovom Ekološki delikti i kazne: stvarno i potrebno, dr *Vladan Joldžić*, naučni savetnik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu, definiše područije razvoja onog dela osnovnog krivičnog zakonodavstva koje tretira probleme kazneno pravne zaštite prava čoveka na zdravu životnu sredinu. U aktuelnom vremenu smo svedoci pojava raznovrsnih ekološki negativnih pojava od kojih čitav niz pogađa istovremeno strateška ekološka dobra i medijume: vode, vazduh i zemljišta, ali preko njih, ili direktno, sve žive elemente životne sredine uključujući i čoveka. Sa druge strane prisutne su brojne aktivnosti ili oblasti privređivanja, putem kojih se vrši često neželjen uticaj na životnu sredinu i čoveka. Takve aktivnosti unutar savremenih društava formalno proglašene za delikte i, sledstveno, podvrgnute kažnjavanju. Zadatak je svake savremene države, tvrdi autor, dakle i Republike Srbije, da kontinualno prati pojavu i pritisak raznovrsnih delatnosti kako pojedinaca tako i pravnih lica, onih koji koje predstavljaju opasnost (apstraktnu ili realnu) po naše zdravlje i životnu sredinu. Pravo na zdrav život u zdravoj životnoj sredini jedno od osnovnih ljudskih prava koje mora da bude adekvatno zaštićeno. Ovo

je, kako ističe dr Joldžić, naša obaveza kako po osnovu brojnih konvencija tako i Ustava.

U radu Falsifikovanje službene isprave: krivična odgovornost i kažnjivost, autor dr *Dragan Jovašević*, redovni profesor Pravnog fakulteta u Nišu, raspravlja o tome da se u strukturi kriminaliteta od najstarijih vremena do danas javljaju različiti oblici i vidovi falsifikovanja isprava, pismena, dokumenata: to su krivična dela upravljenja protiv bezbednosti pravnog saobraćaja koji se odvija putem različitih vrsta isprava. Među krivičnim delima falsifikovanja isprava se po svom značaju, prirodi, karakteru, svojstvu učinioca i vrsti posledice izdvaja krivično delo falsifikovanja službene isprave. Autor posebno analizira pojam, karakteristike i oblike ispoljavanja krivičnog dela falsifikovanja službene isprave kao i njegovo kažnjavanje.

U tekstu Novčana kazna: de lege lata i de lege ferenda, autora dr *Ljubinka Mitrovića*, vanrednog profesora na Fakultetu pravnih nauka Panevropskog univerziteta Aperion u Banja Luci i *Tamare Marić* se raspravlja o sistemu kaznenih sankcija, krivičnih i prekršajnih u najvećem broja savremenih zemalja u svetu danas koje je nemoguće zamisliti bez bez novčane kazne koja je ujedno i jedna od najstarijih. Premda je u nekim zemljama najlakša i stoga sigurno najprimerenija kaznena sankcija u oba ova postupka, u Republici Srpskoj situacija i nije takva pogotovo kada se uzme u obzir njena primena u krivičnim stvarima, pri čemu svakako ne treba zanemariti činjenicu da je novčana kazna jedina kazna u sistemu prekršajnih sankcija zakonodavstva Republike Srpske. Koautori pokušavaju da daju odgovor na pitanje šta se dešava sa novčanom kaznom u pogledu njene primene u krivičnim stvarima i zašto je, statistički posmatrano, novčana kazna tek na trećem mestu (iza uslovne osude i kazne zatvora) po svojoj primeni od svih propisanih krivičnih sankcija u Republici Srpskoj, a njeno izricanje simbolično i u silaznoj putanji i odnosu na niz evropskih zemalja.

U radu Kažnjavanje za krivična djela učinjena iz mržnje u krivičnom zakonu Republike Srpske autora doc. dr *Veljka Ikanovića*, sudije Vrhovnog suda Republike Srpske, analiziraju se problemi vezani za pristup zakonodavca normativnom uređivanju krivičnih dela počinjenih iz mržnje u Krivičnom zakonu Republike Srpske. Ukazuje

se na poreklo ovih krivičnih dela i razloge njihovog unošenja u zakonodavstvo i objašnjava sociološki aspekt uticaja faktora mržnje i predrasuda. Autor smatra da društvo treba lečiti od mržnje i predrasuda drugim sredstvima, a njima motivisane učinioce krivičnih dijela kažnjavati primjenom postojećih zakonskih instituta. Motivi i niske pobude, kao kvalifikatorne okolnosti pojedinih krivičnih dela ili otežavajuće okolnosti pružaju odgovarajuću i jednaku krivičnopravnu zaštitu za sve građane bez njihove pozitivne ili negativne diskriminacije u koju postojeće normiranje vodi.

U tekstu pod nazivom Nepreduzimanje mera zaštite životne sredine u Srbiji: pojam, značaj i državna reakcija, autor dr *Ana Batrićević*, naučni saradnik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu, raspravlja o suštini zaštite životne sredine od štetnih uticaja kao jednom od ključnih preduslova za njeno očuvanje i održivo korišćenje prirodnih resursa u budućnosti koje predstavlja i aktuelno pitanje mnogih naučnih disciplina: ekologije, ekonomije ali i krivičnog i prekršajnog prava. Propisivanje i implementacija mera zaštite životne sredine kao i sankcionisanje pravnih i fizičkih lica koja uprkos svojoj dužnosti propuste da ih primene spada u prioritetne zadatke zakonodavca u toj sferi. Imajući u vidu nastojanja naše zemlje da uskladi svoje zakonodavstvo i praksu u oblasti ekologije sa evropskim i svetskim standardima, dr Batrićević kritički analizira postojeći sistem državne reakcije na propuštanje preduzimanja mera zaštite životne sredine od strane relevantnih subjekata, kao i pravosudne statistike i sugerise pimenu određenih mera u cilju unapređenja njegove efikasnosti i podizanja kvaliteta stanja životne sredine u skladu sa međunarodnim standardima.

Rad pod naslovom Zloupotreba položaja odgovornog lica: de lege lata et de lege ferenda autora *Milice Kolaković – Bojović*, istraživača saradnika Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu govori o nastojanjima da se kontinuiranim reformama krivičnog prava "uhvati" korak sa intenzivnim i neprekidnim društvenim promenama što je proces koji se gotovo nikada ne može oceniti potpuno dovršenim. Svojinjska transformacija i prelazak sa planske na tržišnu privredu u Republici Srbiji nužno iziskuju adekvatnu krivičnopravnu zaštitu. Jedan od pokušaja njenog uspostavljanja predstavljaju i izmene Krivičnog zakonika putem

uvođenja krivičnog dela Zloupotreba položaja odgovornog lica. U tekstu se analizira odredba člana 234. Krivičnog zakonika i njene implementacije kao i obim i dometi otklanjanja nedostataka koji su uzrokovali pomenute zakonske izmene iz 2012. godine u svetlu aktuelnih aktivnosti na reviziji Glave XXII Krivičnog zakonika.

Dr *Slađana Jovanović*, vanredni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta Union u Beogradu, je u delu hrestomatije posvećenom Odmeravanju kazne za partnersko ubistvo analizirala rezultate istraživanja sudske prakse o ubistvima u bliskom heteroseksualnom partnerskom odnosu u vezi sa odmeravanjem kazne. U fokusu su okolnosti koje su cenjene kao olakšavajuće i otežavajuće u pojedinim slučajevima pri čemu je izvršena komparativna analiza u odnosu na rezultate drugih istraživanja i naročito sa zahtevima Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici koji se odnose na ocenu određenih okolnosti kao otežavajućih. Autorka eksplicira i preporuke koje bi mogle biti od koristi za sudsku praksu, imajući u vidu nesklad između postojećeg stanja i zahteva Konvencije.

U tekstu Novi ženski identitet u kontekstu socijalnih aberacija, autora dr *Leposave Kron*, naučnog savetnika, dr *Olivere Pavićević*, naučnog saradnika Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu i *Marije Maljković*, asistenta na Fakultetu za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju u Beogradu, multidisciplinarno je analizirana empirijska činjenica da se kao posledica tranzicionih procesa u srpskom društvu pojavila konzumeristička ideologija koja, u svojim maladaptivnim oblicima, utiče na pojavu novih femininih identiteta u socijalnoj, fenomenološkoj i sociopsihološkoj sferi. Čini se da je moguće postaviti hipotezu o promeni odnosa ženskog identiteta i kriminala u Srbiji koji se ogleda u popularizaciji kriminalizovanog feminiteta. Kriminalizovani feminitet u Srbiji je svojevrsni derivat nekadašnje sprege između konzumerizma i neformalne ekonomije iz vremena SFRJ, temeljne kriminalizacije srpskog društva u devedesetim godinama i konačno, uspostavljanja kulturnog poretka neoliberalnog kapitalizma u kojem masovna kultura i slobodno tržište određuju gotovo sve sfere društvenog života. Život se na ovom prostoru fatalnih devedesetih godina prošlog veka odvijao po modelu patologije geta u kojem je cvetao svaki oblik kontrabande pa i

trgovina ljudskim životima što je uticalo na promovisanje "antiheroja" u sferi maskuliniteta ali i usvajanju novih femininih identiteta.

U radu Nasilni kriminal: psihosocijalni aspekti dr *Zorana Stevanovića*, naučnog saradnika Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, diskutuje se o faktorima, atributima i etiologiji nasilničkog ponašanja. Kada se govori o agresiji i nasilju u okvirima krivičnog prava, često se upotrebljava sintagma "kriminalno nasilje" ili nasilni kriminal koje označava interpersonalno nasilje koje je zakonom proskribovano. Socijalno psihološka objašnjenja sugerisu da su nasilje i agresija najčešće naučena ponašanja u reakciji na frustracije i da se instrumentalizuju za ostvarivanje ciljeva. Različite psihološke teorije ukazuju na kognitivne sposobnosti, faktore ličnosti, rani formativni period ali i na šire kulturne i društvene faktore koji determinišu agresivno ponašanje. Ono što koincidira sa porastom nasilja jeste i stanje socijalne krize koja se može odrediti i kao konfliktna situacija koja eventualno sadrži i potencijal promene. U tom kontekstu se nasilje ponekad pojavljuje kao modus njenog razrešenja i mogući povratak u stabilno stanje.

U tekstu Tretman osuđenih u zajednici od vizije do realnosti, dr *Zoran Ilić*, redovni profesor Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju u Beogradu i *Marija Maljković* asistent Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju u Beogradu, koautori ističu da, iako postoji inflacija pristupa i modela, strategija i programa, oni nisu bili dovoljni za efikasnu kontrolu kriminala. Suštinu savremenog sistema društvene kontrole kriminala u institucionalnom smislu čini traganje za alternativama klasičnom represivnom reagovanju na ovu devijaciju. Autori analiziraju aktuelnu situaciju i ukazuju na elemente "sukoba" između "vizije" - opredeljenja izloženih u nizu starateških dokumenata koji se odnose na uvođenje u život tzv. "novog sistema" društvenog reagovanja na kriminal i iz njih proizašlih zakonskih i drugih tekstova – normativnih rešenja i njihove primene u "realnosti" na prostorima Republike Srbije.

U delu hrestomatije pod naslovom Postulati organizacionog ponašanja za efikasne institucije policije, autora dr *Momčila Talijana*, naučnog savetnika Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, i dr *Svetlane Ristović*, predavača na Kriminalističko-policijskoj akademiji u

Beogradu, se analiziraju institucije policije kao jedinstvene organizacije, kako na osnovu razlika među ljudima koje su njihov konstitutivni element tako i u faktorima koji određuju prepoznatljivost i attribute tih organizacija. Organizaciono ponašanje i organizaciona kultura kao i upravljanje ponašanjem pripadnika policije su od krucijalnog značaja za uspešnost funkcionisanja institucija policije, zaključuju koautori.

U tekstu pod naslovom Uticaj medija na kaznenu politiku sudova rad autora mr *Aleksandre Ilić*, asistenta Fakulteta za bezbednost u Beogradu, se analizira uticaj medija na kaznenu politiku sudova. Medijska slika kriminala i organa zaduženih za njegovo suzbijanje vrši značajan uticaj na razumevanje te problematike od strane građana. Stavovi javnog mnjenja po pitanju kaznene politike sudova plasiraju se i putem medija. Autor diskutuje medijsku sliku sudova, odnosno stav javnosti prema presudama koje sudovi donose u krivičnim stvarima. Javnost je uglavnom nezadovoljna kaznenom politikom sudova pri čemu vrši pritisak u cilju njenog pooštavanja. U radu su razmotrena i neka opšta pitanja vezana za kaznenu politiku sudova kao i načini na koji mediji mogu uticati na promenu te kaznene politike sa emfazom na važnost adekvatnog informisanja javnosti o svim pitanjima od značaja za razumevanje kaznene politike sudova.

U tekstu pod naslovom Mesto, uloga i zadaci MUP RS u prevenciji kriminala, koautori dr *Željko Nikač*, vanredni profesor i *Nikola Artonović* sa Kriminalističko-policijske akademije u Beogradu, ističu da centralno mesto u procesu reforme policije u Srbiji i njenom približavanju građanima predstavlja koncept "policija u zajednici". Novi koncept stavlja reaktivno policijsko delovanje u drugi plan, dok se kroz partnerstvo sa zajednicom i problemski orijentisanim radom razvija preventivno delovanje sa fokusom na probleme zajednice kako bi se sprečile negativne posledice. U radu se analiziraju mere, programi i aktivnosti koje su do sada preduzete u okviru policijske delatnosti usmerene ka prevenciji kriminala. Takođe, istaknut je značaj implementacije koncepta policije u zajednici na celoj teritoriji Republike Srbije, koji kroz promene u policijskoj organizaciji profiliše policiju kao javnu službu koja ostvaruje partnerstvo sa zajednicom i samim tim obezbeđuje podršku građana i njihovo učešće u preventivnim aktivnostima.

Članak pod naslovom Profesionalno osposobljavanje osuđenih: stanje u Srbiji i praksa u svijetu mr *Ljeposave Ilić*, istraživača saradnika Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu, posvećen je diskusiji o onim oblicima tretmana čiji su rezultati empirijski validirani i analiziraju se efekti obrazovnih i profesionalnih oblika tretmana. Postojanje određenih obrazovnih sadržaja nije dovoljan preduslov za postizanje njihovih pozitivnih rezultata. Tipičan primer za to je korekциони sistem u SAD koji ima bogatu praksu realizovanja najrazličitijih programa tretmana, sa jedne strane, ali i problem povećanja zatvorske populacije i povećane stope recidivizma sa druge strane. Kao primer dobre penološke prakse i efektivnog tretmana autor navodi i analizira glavne odlike švedskog kaznenog sistema, koji se jedini može pohvaliti uspehom u smanjenju broja zatvorske populacije, broja izrečenih zatvorskih kazni, ali i jedinstvenim pristupom počiniocu. U kontekstu analize efektivnosti obrazovnih i profesionalnih oblika tretmana, autor se osvrće i na stanje u našoj zemlji, ali i efekte prvih preduzetih mera podrške programu obrazovanja i profesionalnog osposobljavanja osuđenih.

Tekst Delikti nasilja i društvena reakcija autora *Jasmine Igrački*, istraživača saradnika Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu govori o tome da su delikti nasilja oduvek predstavljali opasnost svakom društvu spadaju u onu vrstu prestupa koji ima najbržu stopu rasta. Društvena reakcija na nasilnički kriminalitet se prevashodno manifestuje u preduzimanju niza represivnih mera, ali i mera okrenutih kontroli nasilničkog ponašanja i rešavanju konflikata u interpersonalnim odnosima. U radu se analiziraju partikularna krivična dela sa elementima nasilja i vrste izrečenih krivičnih sankcija. Statistički podaci pokazuju da je u 2012. godini u Beogradu izrečeno 2,7% prvostepenih presuda za krivično delo nasilničkog ponašanja, 1% presuda za krivično delo nasilja na sportskim priredbama ili javnim skupovima i 5,9% presuda za krivično delo nasilja u porodici.

Krivično pravo i njegovi instituti i norme su *conditio sine qua non* u ideji smanjivanja stope kriminala kao multidimenzionalne pojave, ali nisu i dovoljni uslovi: nema efikasne društvene i državne reakcije na kriminal bez fundamentalnih državnih i društvenih reformi niti bez sistemskog i institucionalnog suprotstavljanja kriminalu u kojem će nosioci političke i

ekonomske moći biti inicijatori i akteri suprotstavljanja kriminalu, a ne njegovi saučesnici.

Ne postoji zemlja u kojoj je problem socijalnih aberacija, delikata i ekstremnog nasilja rešen, ali se oni, udruženom voljom onih koji su u poziciji moći da donose krucijalne odluke koje imaju dugoročne posledice, mogu minimizovati i redukovati.

Senzibilizacija svesti svih segmenata društva koji su u poziciji moći da odlučuju kao i samih građana koji takođe mogu da doprinesu rešavanju problema malim koracima, da svet za sve nas postane bolje mesto samo je prvi stepenik u pomoći ugroženim, vulnerabilnim i viktimizovanim segmentima populacije i njihovoj fizičkoj, mentalnoj, emocionalnoj i socijalnoj dobrobiti - daleko od pakla u kojem niče cveće zla. Kako je davno govorio Ciceron u svom čuvenom traktatu *O krajnostima dobra i zla*, u celom području moralnog delanja, pa i kada je u pitanju upravljanje državom nema ničeg uzvišenijeg ni dalekosežnijeg od međusobnog povezivanja i razumevanja ljudi, udruživanja i savezništva zajedničkih interesa.

Ovo stanovište bi se moglo smatrati i porukom i zaključkom nad celom ovom raspravom.

Leposava Kron

U Beogradu, maja 2014.